การศึกษาการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะของสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

THE STUDY OF COMPETENCY-BASED INSTRUCTION FOR BASIC EDUCATIONAL SCHOOL

บังอร เสรีรัตน์[1*] นาฏฤดี จิตรรังสรรค์[2] สมบัติ คชสิทธิ์[3] ประพรรธน์ พละชีวะ[3]
ธัญวรัตน์ ปิ่นทอง[3] วิภาวดี แขวงเมฆ[3] และ รุ่งอรุณ วณิชธนะชากร[2]
Bang-orn Sereerat[1] Nadrudee Chitrangsan[2] Sombat Kotchasit[3] Prapat Palacheewa[3]
Tanwarat Pinthong[3] Vipavadee Khwaengmek[3] and Rungarun Wanithanachakorn[2]

Received : 5 August 2024 **Revised : 2 December 2024** **Accepted : 6 December 2024**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางและผลของการออกแบบ และการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนของสถานศึกษา และ 2) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูสามารถออกแบบ และจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน โดยมี 8 โรงเรียนระดับประถมศึกษาใน 4 พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสงขลา จังหวัดสระแก้ว และกรุงเทพมหานคร เข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสำรวจต้นทุนการทำงานของโรงเรียน แบบกรอกข้อมูลเรื่องการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ แบบสอบถามและสัมภาษณ์เรื่อง การดำเนินการในการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะและผลที่เกิดขึ้น และการสนทนากลุ่มการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้ 1) ระยะการเตรียมความพร้อม 2) ระยะปฏิบัติการของสถานศึกษาโดยการสนับสนุนของนักวิจัย และ 3) ระยะการเก็บข้อมูลวิเคราะห์และ สรุปข้อมูล จัดทำรายงานการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ สถิติบรรยาย ได้แก่ ร้อยละ ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

[1] คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
[2] โรงเรียนสุจิปุลิ
[3] คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
[4] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
[1] Faculty of Education, Bansomdet Chaopraya Rajabhat University
[2] Sujipuli School
[3] Faculty of Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage Pathum Thani Province
[4] Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage Pathum Thani Province
[*] ผู้นิพนธ์ประสานงาน E-mail: rungrarun@vru.ac.th

ผลการวิจัยพบว่า

1. สถานศึกษาใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ จำนวน 8 แนวทาง ซึ่งเป็นแนวทางเดิม 5 แนวทาง โดยแนวทางใหม่ทั้ง 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนด้วยทฤษฎีพหุปัญญา แนวทางการพัฒนาสมรรถนะสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ และแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน บนความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน โดยพบว่าสมรรถนะหลักที่ได้รับการพัฒนามากที่สุดคือ สมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีม ผลลัพธ์มีดังนี้คือ ผู้เรียนเกิดสมรรถนะหลัก ทั้ง 6 สมรรถนะ และเกิดสมรรถนะเฉพาะในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ครูสามารถออกแบบ และจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนมีดังนี้คือ หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการควรดำเนินการดังนี้ 1) กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาให้ชัดเจน 2) เตรียมผู้เชี่ยวชาญในการถ่ายทอดประสบการณ์ และผู้อำนวยความสะดวกเพื่อช่วยโรงเรียน และเปิดพื้นที่การเรียนรู้ จัดทำเอกสารและสื่อเผยแพร่ และจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) กำหนดแนวทางในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ 4) สนับสนุนทรัพยากรสำคัญ 5) ติดตาม ประเมินผลการทำงาน และให้การช่วยเหลือสถานศึกษาในลักษณะต่าง ๆ 6) วิจัย ศึกษาองค์ความรู้ต่าง ๆ นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษาที่เข้าร่วมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบกลไกควรดำเนินการดังนี้ 1) วิจัย ศึกษาองค์ความรู้ต่าง ๆ 2) พัฒนาหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรต่าง ๆ 3) จัดเวทีถอดบทเรียนและจัดทำเอกสาร ส่วนสถานศึกษาควรดำเนินการดังนี้ 1) สร้างแรงจูงใจบุคลากรในการทำงาน 2) สำรวจต้นทุนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ของบุคลากร และวางแผนต่อยอดสู่การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ 3) กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน 4) จัดระบบกลไกสนับสนุนการดำเนินการ 4) เปิดรับความร่วมมือ จากภาคีเครือข่าย 5) สร้างแกนนำในการทำงาน 6) จัดระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 7) ติดตามผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผู้ทำหน้าที่หนุนเสริม พี่เลี้ยง และโค้ชควรดำเนินการดังนี้ 1) เปิดช่องทางการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 2) เปิดโอกาสให้ผู้สอนได้นำประสบการณ์การทำงานไปบอกเล่า เผยแพร่ ขยายผลต่อผู้อื่น

คำสำคัญ: ระบบ / กลไก / การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ / การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) study the approaches and outcomes of competency-based learning design and management for developing learner competencies in educational institutions, and 2) to formulate policy recommendations on promoting and supporting teachers' ability to design and manage competency-based learning for developing learners' competencies. Eight primary schools from four areas - Pathum Thani, Songkhla Province, Sa Kaeo Province, and Bangkok - participated in this research. The tools used included a survey of schools' working capital, a form for collecting competency-based learning management data, questionnaires and interviews about the implementation of competency-based learning management and

its results, and focus group discussions. The research was conducted in three phases: 1) preparation phase, 2) operational phase of educational institutions with researchers' support, and 3) data collection, analysis, and conclusion phase. Data analysis used descriptive statistics such as percentages, along with qualitative data analysis from in-depth interviews and focus group discussions using content analysis.

The research findings revealed that, firstly, educational institutions used 8 competency-based learning management approaches, with 5 being traditional approaches. The 3 new approaches are developing learner competencies through multiple intelligence theory, developing competencies for learners with special needs, and developing learner competencies based on learner needs or interests. The most developed core competency was team collaboration. The outcomes were learners developed all 6 core competencies, specific competencies emerged across all learning areas.

Secondly, policy recommendations to help promote and support teachers' ability to design and manage competency-based learning for developing learners' competencies are as follows: The Ministry of Education should; 1) Clearly define educational management policies, 2) Prepare experts to share experiences and facilitators to assist schools, create learning spaces, produce documents and media for dissemination, and organize learning exchange activities, 3) Establish guidelines for promoting competency-based learning management, 4) Support essential resources, 5) Monitor, evaluate work performance, and provide various forms of assistance to educational institutions, and 6) Conduct research and study various knowledge. Higher Education Institutions participating to support system and mechanism development should: 1) Conduct research and study various knowledge, 2) Develop training curricula for personnel development, and 3) Organize lesson-learned forums and produce documents and materials. Educational institutions should: 1) Create work motivation, 2) Survey the experiential capital of personnel in learning management and plan to build upon it for competency-based learning management, 3) Set goals for learner development, 4) Establish support mechanisms for implementation,5) Be open to cooperation from network partners, 6) Create work leaders, 7) Establish a system for learning exchange, and 8) Systematically and continuously monitor results. Those in supportive roles, mentors, and coaches should: 1) Provide channels for continuous collaborative learning, and 2) Provide opportunities for teachers to share their work experiences, disseminate, and expand results to others.

Keywords: System / Mechanism / Competency-based instruction / Basic education

บทนำ

โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี และวิทยาการต่าง ๆ อีกทั้งความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญคือการเปลี่ยนโครงสร้างของประชากรทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลอย่างมากต่อการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนบทบาทในการจัดระบบแนวคิด แนวทางการจัดการศึกษาในลักษณะใหม่ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลก และการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคมหลายประเทศได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิด แนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นสมรรถนะมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับบริบท และความเปลี่ยนแปลงของสังคม และเรียนรู้ในสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ผ่านการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะที่ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ หลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency - Based Curriculum: CBC) การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ (Competency - Based Instruction: CBI) และการวัดและประเมินผลฐานสมรรถนะ (Competency - Based Assessment: CBA) (ทิศนา แขมมณี บังอร เสรีรัตน์ และเฉลิมชัย พันธ์เลิศ, 2564) การดำเนินการทั้ง 3 ส่วน มีความต่อเนื่องกัน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564) ได้ดำเนินโครงการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนสำหรับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในระหว่าง พ.ศ. 2560 ถึง พ.ศ. 2564 เพื่อสังเคราะห์ให้ได้กรอบสมรรถนะที่เหมาะสมกับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเพื่อให้เป็นไปตามผลลัพธ์อันพึงประสงค์ของการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยพบปัญหาว่าแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนได้ จากการศึกษาข้อมูลจากโรงเรียนต่าง ๆ มีข้อมูลดังนี้คือการจัดแนวทางการเรียนรู้ฐานสมรรถนะนั้นยังไม่มีความชัดเจนในการปฏิบัติในระดับสถานศึกษา โดยเฉพาะการออกแบบการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเป้าไปที่การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการจัดหลักสูตร การสอน วัดผล บริหาร การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางและผลการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะของสถานศึกษาขึ้น โดยเน้นการออกแบบและจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนในลักษณะต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสมรรถนะที่ต้องการพัฒนา ซึ่งจะทำให้ได้องค์ความรู้สำคัญ ตลอดจนผลผลิตเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกฐานสมรรถนะที่สามารถเผยแพร่นำไปใช้ได้กับสถานศึกษาต่าง ๆ ได้ โดยมีกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูแกนนำ และสถาบันอุดมศึกษาที่มีบุคคลกรทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบ และผลของการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนของสถานศึกษา
2. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูสามารถออกแบบและจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยประกอบด้วย 3 ระยะดังนี้

1. ระยะการเตรียมความพร้อม

มีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1.1 กำหนดโรงเรียนนำร่องที่เข้าร่วมวิจัย

1.2 ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ของ โรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการทำงานจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะใน ประเทศไทย และศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะ

1.3 กำหนดกระบวนการทำงาน ได้กระบวนการทำงาน 4 P ได้แก่ ขั้นตรวจสอบเบื้องต้น (Preliminary Verification) ขั้นเตรียมการทำงาน (Preparation) ขั้นการปฏิบัติงานสร้างสมรรถนะ (Practicing /Practical) และขั้นการเผยแพร่ผลผลิต (Production/ Publishing) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, (2566)

1.4 วางแนวคิดและแนวทางพื้นฐาน เพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องลำดับขั้นตอนในการพัฒนาสมรรถนะ แก่ทีมงานทั้งพี่เลี้ยง และโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โดยจัดทำเอกสารประกอบการดำเนินโครงการเพื่อการสร้างความเข้าใจดังกล่าว

1.5 พัฒนาเครื่องมือในการทำวิจัย และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1.6 คณะผู้วิจัย และพี่เลี้ยงประจำโรงเรียน และโรงเรียนนำร่อง ประชุมสร้างความเข้าใจ

2. ระยะปฏิบัติการของสถานศึกษาโดยการสนับสนุนของนักวิจัยระยะนี้เป็นการดำเนินงานของสถานศึกษาโดยการสนับสนุนของนักวิจัย ตามรายละเอียดกระบวนการดำเนินการ 4 ขั้นตอน (4 P) ดังนี้ 1) ขั้นตรวจสอบเบื้องต้น (Preliminary Verification) 2) ขั้นเตรียมการทำงาน (Preparation) 3) การปฏิบัติงานสร้างสมรรถนะ (Practicing /Practical) และ 4) การเผยแพร่ผลผลิต (Production/ Publishing) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร และครู และจัดทำกลุ่มสนทนา (focus group) และสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ร่วมกับการสัมภาษณ์ครู

3. การวิเคราะห์ สรุป และจัดทำรายงานวิจัย

ในขั้นตอนนี้มีการดำเนินการดังนี้ 1) ผู้วิจัยพิจารณาจำแนก และสรุปข้อมูลที่ได้ โดยแบ่งข้อมูลที่ได้เป็น 4 ส่วนคือ แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ผลที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และ 2) จัดทำรายงานวิจัยและเอกสารผลผลิตจากโครงการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษา วิจัยในครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษา และครูแกนนำ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ พร้อมกับใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. แนวทางการออกแบบ และผลของการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนของสถานศึกษา

1.1 แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ

ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการวิจัย มีการใช้แนวทางการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน จำนวน 8 แนวทาง โดยนำแนวทางเดิมไปใช้ในการออกแบบ 5 แนวทาง ได้แก่ แนวทางการจัดสถานการณ์เพื่อการพัฒนาสมรรถนะ แนวทางการใช้รูปแบบการเรียนรู้สู่การพัฒนาสมรรถนะ แนวทางการบูรณาการผสานหลายสมรรถนะ แนวทาง สมรรถนะชีวิตในกิจวัตรประจำวัน และแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนทั้งโรงเรียนโดยใช้ประเด็นการเรียนรู้ร่วมกัน (Whole - School Learning) ทั้งนี้หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัย สถานศึกษาได้ค้นพบแนวทางการพัฒนาสมรรถนะเพิ่มเติม อีก 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนด้วยทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ และแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนบนความต้องการ/ความสนใจของผู้เรียน แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะที่สถานศึกษาเลือกใช้มากที่สุดได้แก่ แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนทั้งโรงเรียนโดยใช้ประเด็นการเรียนรู้ร่วมกัน (Whole-School Learning) โดยมีสถานศึกษาจำนวน 7 แห่ง จากทั้งหมด 8 แห่ง ที่เลือกใช้แนวทางนี้ รองลงมา คือ แนวทางการใช้รูปแบบการเรียนรู้สู่การพัฒนาสมรรถนะมีสถานศึกษาเลือกนำไปใช้ จำนวน 5 แห่ง และแนวทางการจัดสถานการณ์เพื่อการพัฒนาสมรรถนะ มีสถานศึกษาเลือกนำไปใช้ จำนวน 3 แห่ง สำหรับแนวทางการบูรณาการผสานหลายสมรรถนะ แนวทางสมรรถนะชีวิตในกิจวัตรประจำวัน และแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนด้วยทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) มีสถานศึกษาเลือกนำไปใช้ แนวทางละ 2 แห่ง ส่วนแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนบนความต้องการ/ความสนใจของผู้เรียน มีสถานศึกษาเลือกนำไปใช้ แนวทางละ 1 แห่ง และแนวทางการเรียนรู้สมรรถนะแบบผสมผสาน (Hybrid Competency Learning) ไม่มีสถานศึกษาใดที่เลือกนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ

1.2 สมรรถนะที่พัฒนา

1) สมรรถนะหลักที่สถานศึกษาใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน พบว่า มีทั้ง 6 สมรรถนะหลัก ได้แก่ สมรรถนะการจัดการตนเอง สมรรถนะการคิดขั้นสูง สมรรถนะการสื่อสาร สมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีม สมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง และสมรรถนะการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและวิทยาการอย่างยั่งยืน

2) สมรรถนะเฉพาะที่สถานศึกษาใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน พบว่า มี ทั้ง 9 สาระการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพ กลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ต่างประเทศ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษาโดยสมรรถนะเฉพาะที่สถานศึกษานำไปใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้

เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน มากที่สุด คือ สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และระบบธรรมชาติ รองลงมา คือ สาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ และสาระการเรียนรู้ศิลปะ

1.3 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง

ผู้เรียนเกิดการพัฒนาสมรรถนะหลัก และสมรรถเฉพาะ ดังนี้ 1) ผู้เรียนเกิดสมรรถนะหลักทั้ง 6 สมรรถนะ 2) ผู้เรียนเกิดสมรรถนะเฉพาะ ทั้ง 9 สาระการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพ กลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ คณิตศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างประเทศ และกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

1.4. ผลลัพธ์/การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

1) ผู้บริหารมีมุมมองด้านความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของตนเอง ดังนี้ (1) มีความตระหนักถึงความสำคัญในการปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนไปสู่ฐานสมรรถนะ มีการติดตามเรื่องสมรรถนะที่นำไปใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้อย่างจริงจังมากขึ้นและพร้อมลงช่วย/สนับสนุนครูทุกท่านอย่างเต็มที่ทั้งในการให้คำปรึกษาและการพาคุณครูลงมือทำ โดยสร้างเครื่องมือให้ครูได้ตรวจสอบเกี่ยวกับเรื่องของสมรรถนะ เข้าใจกลไกการทำงานที่จะก่อให้เกิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกฐานสมรรถนะได้ดีขึ้น มองเห็นประเด็นที่จะสามารถพัฒนาต่อไปได้ (2) เพิ่มบทบาทในการสนับสนุนและให้คำแนะนำครูในการวางแผน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้แหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลฐานสมรรถนะ มากขึ้น เพิ่มการสนับสนุนในการจัดหาสื่อ ทรัพยากร พัฒนาแหล่งเรียนรู้ และช่วยประสานผู้ปกครอง บุคคล และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนรู้ของนักเรียน (3) เรียนรู้วิธีในการช่วยเหลือครูและนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายทั้งในด้านการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง พร้อมพยายามหาวิธีใหม่ ๆ ในการพัฒนางานและช่วยให้งานเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2) ครูผู้สอนมีมุมมองด้านความเปลี่ยนแปลงของตนเองที่เกิดขึ้น ดังนี้ (1) เข้าใจการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะได้ดีขึ้น สามารถดำเนินการตามแผนได้ดี ครอบคลุมและสอดคล้อง มีการวิเคราะห์หลักสูตร ตัวชี้วัด และสมรรถนะที่สอดคล้องกัน และมีการออกแบบการสอนที่แตกต่างไปจากเดิม เน้นให้ผู้เรียนได้นำการเรียนรู้ของตนเองและฝึกปฏิบัติมากขึ้น เข้าใจบทบาทของครูที่เป็นได้ทั้งผู้ให้ความรู้ ผู้กระตุ้นให้นักเรียนแสวงหาความรู้ ผู้ให้โอกาสในการรับรู้ เข้าใจตนเองและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องของผู้เรียน (2) มองภาพรวมในเนื้อหาที่จะสอนได้ชัดเจนมากขึ้น มีการวางแผนการทำงานโดยคำนึงถึงสิ่งที่นักเรียนจะต้องได้รับ แล้วนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ มีความรู้ความเข้าใจการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ สามารถออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นให้แก่ผู้เรียนมากขึ้น สามารถสร้างการเรียนรู้ฐานสมรรถนะได้ มีความระมัดระวังมากขึ้นในการออกแบบกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความสามารถและฝึกปฏิบัติมากขึ้น ครูทุกคนมีความพยายามที่จะปรับตัวเองที่จะเรียนรู้ในเรื่องสมรรถนะ และเริ่มสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับเพื่อนครูได้ (3) สามารถคิดแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนได้ตรงประเด็น วางแผนงานในการสอนเป็นระบบมากขึ้น สามารถวางแผน ออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เกิดสมรรถนะได้อย่างชัดเจนเพิ่มมากขึ้น ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาสมรรถนะมากขึ้น ใช้คำถามสำคัญ ทำให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย สร้างความสนใจเป็นระยะ ร่วมแลกเปลี่ยน เสริมแรงด้วยวาจา / ใช้ภาษาท่าทาง

สร้างบรรยากาศเชิงบวก จัดกิจกรรมแล้วไม่จบแค่ในห้องเรียน สร้างความต่อเนื่องในการเรียนรู้ต่อ ให้ความสำคัญในการออกแบบการเรียนรู้ และการประเมิน จะมีสถานการณ์ สร้างให้ผู้เรียนได้แก้ไข และเรียนรู้ มีการตั้งคำถาม แบบปลายเปิด (4) มองเห็นกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น นำความแตกต่างของนักเรียนมาจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสมเพิ่มขึ้น มองเห็นศักยภาพของนักเรียนที่แตกต่าง ชัดเจนขึ้น และสามารถนำมาพัฒนา ช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม (5) ครูเปิดรับทุกอย่างในห้องเรียนมากขึ้น เปิดใจเรียนรู้ไปกับครูแกนนำและมีแรงบันดาลใจที่จะปรับการเรียน เปลี่ยนการสอนตามครูแกนนำ

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ครูสามารถออกแบบ และจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน

2.1 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ

หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการควรดำเนินการดังนี้ 1) กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาให้ชัดเจน 2) เตรียมผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ ในการถ่ายทอดประสบการณ์ และผู้อำนวยความสะดวกในการช่วยโรงเรียน เปิดพื้นที่การเรียนรู้ จัดทำเอกสารและสื่อเผยแพร่ และจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) กำหนดแนวทางในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ 4) สนับสนุนทรัพยากรสำคัญให้เหมาะสม 5) ติดตาม ประเมินผลการทำงาน และให้การช่วยเหลือสถานศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาแต่ละลักษณะ 6) วิจัย ศึกษาองค์ความรู้ต่าง ๆ

2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับสถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาที่เข้าร่วมควรดำเนินการดังนี้ 1) วิจัย ศึกษาองค์ความรู้ต่าง ๆ 2) พัฒนาหลักสูตรในการอบรม พัฒนาบุคลากรกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ผู้บริหารและครู 3) จัดเวทีระดมความรู้ประสบการณ์ ถอดบทเรียนและจัดทำเอกสาร สื่อ ฐานความรู้ สนับสนุนการทำงานของหน่วยงานระดับต่าง ๆ

2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษา

สถานศึกษาควรดำเนินการดังนี้ 1) สร้างแรงจูงใจในการทำงานแก่บุคลากรทุกกลุ่มทุกฝ่าย 2) สำรวจต้นทุนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ของบุคลากร และวางแผนต่อยอดสู่การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ 3) กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน 4) จัดระบบกลไกสนับสนุนการดำเนินการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ 4) เปิดรับความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย 5) สร้างแกนนำในการทำงาน 6) จัดระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 7) ติดตามผลการดำเนินงานพัฒนากลไกการบริหารอย่างเป็นระบบเป็นวงจรอย่างต่อเนื่อง

2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ทำหน้าที่หนุนเสริม พี่เลี้ยง และโค้ช

ผู้ทำหน้าที่หนุนเสริม พี่เลี้ยง และโค้ชควรดำเนินการดังนี้ 1) เปิดช่องทางการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 2) เปิดโอกาสให้ผู้สอนได้นำประสบการณ์การทำงานไปบอกเล่าเผยแพร่ ขยายผลต่อครูท่านอื่น ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวทางการออกแบบและการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนของสถานศึกษา

1.1 แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะที่เป็นโอกาสในการพัฒนาต่อยอดไปสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะ

ผลจากการดำเนินโครงการวิจัยฯ พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะที่สถานศึกษาเลือกใช้มากที่สุด ได้แก่ แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนทั้งโรงเรียนโดยใช้ประเด็นการเรียนรู้ร่วมกัน (Whole-School Learning) โดยพื้นฐานแล้วการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรนะโดยใช้แนวทางนี้ เป็นเรื่องที่ท้าทายเนื่องจากต้องมีการวางแผนการทำงานร่วมกันหลากหลายระดับ และประสานงานที่ซับซ้อน อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันในลักษณะนี้ จะเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพได้ด้วย ประเด็นนี้สอดคล้องกับทิศทางการจัดการศึกษาทั่วโลก ที่ระบุว่าการพัฒนาหลักสูตรระดับโรงเรียน (School-based curriculum development :SBCD) มีความหมายว่าครูต้องคิดค้นและปรับแต่งหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนตามความต้องการในท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ยังหมายความว่า SBCD ต้องมีทำงานร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของโรงเรียนในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน (Hairon & Dimmock, 2012) ในระดับนานาชาติ การเคลื่อนไหวด้านการศึกษาที่มีประสิทธิภาพประการสำคัญคือ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-based management: SBCD) กล่าวคือ เป็น “การวางแผน การออกแบบ การดำเนินการ และการประเมินการจัดกาเรียนรู้ของนักเรียนโดยสถาบันการศึกษาที่นักเรียนเหล่านั้นเป็นสมาชิกอยู่” (Skilbeck, 1990 as cited in Marsh, 1992) โดยพื้นฐานแล้ว SBCD ให้สิทธิพิเศษแก่ แนวคิดและหลักการที่ว่าการตัดสินใจและการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในระดับโรงเรียน ตามคำกล่าวของ สคิลเบค (Skilbeck, 1984) ว่าโรงเรียนเป็นผู้ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงการศึกษาให้เกิดขึ้น และ SBCD นั้น “เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา มีความเป็นธรรมชาติ ไม่ใช่เกิดจากการบังคับจากองค์กรหรืออำนาจภายนอกสถานศึกษา” ดังนั้น งานการจัดการศึกษาจึงเกี่ยวข้องครู ผู้บริหาร และบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

1.2 ผลการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะของครูที่ส่งผลเป็นสมรรถหลักของผู้เรียน

ผลการศึกษาพบว่าสมรรถนะหลักที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในระดับมากในสถานศึกษาทั้ง 8 แห่ง ได้แก่ สมรรถนะหลักด้านการจัดการตนเอง สมรรถนะการสื่อสาร และสมรรถนะการรวมพลังทำงานเป็นทีม และสมรรถนะเฉพาะที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในระดับมาก และมากที่สุด คือ สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และระบบธรรมชาติ ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นจุดเปลี่ยนสำคัญว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบการศึกษาฐานสมรรถนะด้วยการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนและใช้สมรรถนะเป็นจุดอ้างอิง (Competency-based referenced) เป็นหมุดหมายสำคัญของการดำเนินการระยะเปลี่ยนผ่าน รวมทั้งแสดงให้เห็นแนวโน้มการจัดการศึกษาที่มีการเคลื่อนย้ายฐานความสนใจจากเดิมที่เน้นเฉพาะเนื้อหาสาระ (Knowledge) ไปสู่การให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะและสมรรถนะในการทำงานและสถานณ์ที่หลากหลายมากขึ้น ลักษณะเช่นนี้ใกล้เคียงกับการจัดการศึกษาของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน โดยใช้

แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะอย่างประเทศฟินแลนด์และประเทศอื่น ๆ ในยุโรป ดังที่ สุนันทา วรรณสินธ์ เบล และพยุงศักดิ์ แก่นจันทร์ (2563) ได้อธิบายสภาพการจัดการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะของประเทศฟินแลนด์ที่มีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-based learning) กล่าวคือ การเรียนรู้ผ่านปรากฏการณ์นั้นควรไปไกลเกินขอบเขตสาขาวิชาเดียว ปรากฏการณ์ซึ่งกำหนดโดยผู้เรียนถือเป็นหัวใจของการเรียนรู้ ด้วยวิธีนี้ผู้เรียนจะได้พัฒนาโมเดลความคิดที่ยืดหยุ่น การเรียนรู้ผ่านปรากฏการณ์ช่วยวิเคราะห์ปราฏการณ์ต่าง ๆ ในโลก เช่น ความยากจน การพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือเศรษฐกิจโลก และผ่านกรอบของสาขาวิชาต่าง ๆ โดยไม่ใช่เพียงการให้ความสำคัญลงไปสู่เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง แต่เป็นการสร้างความเข้าใจที่มีอยู่เดิมของเราขึ้นมาใหม่ ขณะที่ผู้เรียนทบทวนสมมติฐานที่มีอยู่เดิมด้วยการอภิปราย วาดแผนผังความคิด เขียน หรือวิธีอื่น ๆ แล้วไตร่ตรองคำถามที่พวกเขาเห็นว่าสำคัญจริง ๆ พวกเขาก็ได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อื่น ๆ อีกมากมายไปด้วย นอกจากที่ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาสมรรถนะด้านต่างๆ ที่สำคัญต่อการใช้ชีวิตแล้ว ยังพบว่าผู้เรียนมีเป้าหมายในการเรียนรู้และนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น และมีเจตคติที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด นักเรียนเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีเจตคติที่ดี มีความคิดสร้างสรรค์ในการริเริ่มทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นและส่วนรวม สอดคล้องกับที่ Dweck (2008) มีแนวคิดว่าการศึกษาไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้ หากแต่ควรมุ่งเน้นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ การสร้างแรงบันดาลใจ และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ค้นคว้า และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ มีดังนี้

สำหรับหน่วยงานต้นสังกัดนั้นควรมีการกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ตลอดจนจัดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน เพื่อเตรียมการเชื่อมโยงงานและองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดระบบกลไกรองรับ และแนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ ตลอดจนติดตาม ประเมินผลการทำงาน และให้การช่วยเหลือสถานศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาแต่ละลักษณะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปนั้น มีดังนี้

1. ควรวิจัยหาแนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะสำหรับผู้เรียนกลุ่มต่าง ๆ และโรงเรียนลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน

2. ควรวิจัยเกี่ยวกับลักษณะ/กลยุทธ์/รูปแบบในการใช้แนวทางการพัฒนาสมรรถนะในลักษณะการใช้ประเด็นการเรียนรู้ร่วมกัน (Whole School Learning) ของโรงเรียนในบริบทต่าง ๆ และแนวทางการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการทำงานของโรงเรียนในการพัฒนาสมรรถนะ

3. ควรวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของการเป็นพี่เลี้ยงหนุนเสริมการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะในโรงเรียนที่มีบริบทต่าง ๆ เพื่อเป็นการเตรียมบุคลากรให้มีความรู้ ประสบการณ์ที่สามารถเผยแพร่องค์ความรู้ และประสบการณ์การจัดระบบกลไกรองรับการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ

4. ควรศึกษาลักษณะ/กลยุทธ์/รูปแบบในการใช้แนวทางสมรรถนะชีวิตในกิจวัตรประจำวันที่เน้นการจัดกิจกรรมในกิจวัตรประจำวันที่ช่วยพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน เพื่อให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

ทิศนา แขมมณี, บังอร เสรีรัตน์ และเฉลิมชัย พันธ์เลิศ. (2564). **แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสมรรถนะและการศึกษาฐานสมรรถนะ.** [เอกสารอัดสำเนา].

สุนันทา วรรณสินธ์ เบล และพยุงศักดิ์ แก่นจันทร์. (2563). **Phenomenal Learning: นวัตกรรมการเรียนรู้แห่งอนาคตแบบฟินแลนด์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บุ๊คสเคป แปลจาก Lonka, K., Makkonen, J., Berg, M., Talvio, M., Maksniemi, E., Kruskopf, M., & Westling, S. K. (2018). **Phenomenal learning from Finland.** Edita.**:** Hairon, S., & Dimmock, D. (2012). Singapore schools and professional learning communities: Teacher professional development and school leadership in an Asian hierarchical system. **Educational Review**, 64, 405-424.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). **แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเชิงรุก: ถอดบทเรียนจากแนวคิดสู่การปฏิบัติปฏิบัติ.** สมุทรปราการ: เอส.บี.เค การพิมพ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). **รายงานการวิจัยระบบกลไกหนุนเสริมการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะของสถานศึกษา.** [เอกสารไม่ตีพิมพ์].

Dweck, C. S. (2008). **Mindset: The New Psychology of Success**. Random House Digital.

Marsh, C. J. (1992). **Key concepts for understanding curriculum**. London: Palmer Press. อ้างถึง Skilbeck, M. (1990). **School-based curriculum development**. London: Sage.